

Raseborg

Den, som under en ångbåtsfärd utmed Finlands södra kust kan ofra en dag, bör ej försumma att besöka den i en naturskön trakt belägna ruinen af Raseborgs gamla slott.

Från Ekenäs stad är afståndet till ruinen endast 16 kilometer och vägen, af bästa beskaffendet, leder äfven Karis malmen genom gammal skuggrik furuskog, ned genom Snappertuna bördiga socken, förbi Raseborgs kungsgård till slottsängen med ruinen högt på en berghypel formligen inbäddad i löfträds rika grönska. Äfven från Karis station på Hyvinge-Hangö banan kan färden företagas med skjuts från Kila gästgifveri förbi Snappertuna kyrka till ruinen; omkring 11 kilometer.

Från någon af de mindre kustångarerna, hvilka anlöpa Wärxar eller Strömsa bryggor kan färden med legd roddbåt fortsättas till slottet, och om denna färd 12 kilometer i roddbåt, äfven tar något mera tid och kostnad i anspråk än de först nämnda, så för den oss i dess ställe genom ett stycke Nyländsk skärgård af täckaste slag och visar oss tillika den gamla infarten till Raseborg sådan den slingrat sig mellan holmar och genom smala sund, öfver små fjärdar och sist genom "slottssundet", upp till borgen. In i dessa irrgångar mellan grund och skär har svårligen en främling eller fiende i forna tider vågat sig. Hans återtåg kunde lätt spärras i något trångt sund eller kunde han lyckats tränga fram till slottet, där det låg på sin otillgängliga höjd försvarande inloppet till de innanför belägna vidare fjärdarna, där forntidens lätta grundgående farkoster funnit vatten nog under sina kölar i en mot fiender säkert skyddad hamn. Alla dessa inre fjärdar äro nu förvandlade till sanka ängar och lågländta åkermarker omkring slottet och därinnanför, men om deras ursprung behöfva vi ej hysa något tvifvel. Höjningen af kusten är i denna trakt af Finland visserligen icke stor men torde under den historiska tiden kunna beräknas till 1.5 - 2 meter; detta gäller berggrunden och då tillandningen genom torfbildning åtminstone måste beräknas lika stor för dessa grunda vatten med gytjebotten så kunna vi med säkerhet antaga tillvaron af dessa till hamnplats tjenande inre fjärdar under forntiden. För deras tillvara talar äfven den omständigheten att ån nedanom

slottet, ännu i denna dag kallas "sundet" eller "slotts sundet"; tydande på att detta mellan höga strandbäddar inneslutna vattendrag förenat inre och yttre fjärdar med hvarandra.

Om tiden för slottets grundläggning vet historien föga, och är detta ej heller att undra öfver, då borgen sällan inom sina murar slutit några kyrkans män d.ä. bildningens bärare, de ende häfdateknarna från kristendomens första århundraden, och än mindre likt våra stora borgar i Åbo och Wiborg skänkt skydd åt kyrkans öfverhufvuden under oroliga tider eller likt Kuustö innehafts i förläning af andlige. Tvärtom har Raseborg sedan hedenhäs ej haft bästa rykte. Så förtäljer sägner om snapphanar och sjöröfvare, som här haft sitt säte och oroad land och haf vida omkring; Bo Jonsson Grip hvilken gällar som borgens officiella grundläggare (1371) var en sträng herre och Lejonhufvudene hvilka torde varit de siste slottsherrarna undet slutet af 1500 talet voro traktens skräck och hatade som bondepinare. Eget förefaller det äfven att de viktigaste upplysningar vi äga om slottets sista åren återfinnas i några brottmålshandlingar om ett mord, begånget omk år 1550 i närheten af slottet, hvilket då icke ännu säges hafva varit förstörat. Såväl i dessa handlingar som i ett bref af Gustaf Wasa kallas slottet "Gammal Raseborg"; en benämning kanske skyfande endast på slottets förfallna skick, hverom Konungen nämner i sin skrifvelse; kanske äfven på dess höga verkliga ålder. Sitt namn har slottet antagligen af det fornsvenske ordet "ras", hvilket betyder flodbädd, åbotten; och i sjelfva verket höjer sig borgen och klippan direkt från den lågländta ängen eller den gamla vida flodbädden. Hela socknens namn, Snappertuna, är likaledes af gammal svenskt ursprung, sammansatt af "snappare" eller sjöröfvare och "tuna", det gamla ordet för stad eller köping; hvarjente ortsnamn i trakten såsom Bardsgård m.fl. vitna om hög ålder.

Om sålunda Bo Jonsson Grip anses som slottets grundläggare år 1371 och om han äfven uppfört borgen till dess slutliga omfång, så kunna vi dock antaga att densamma existerat långt före denna tid. Derfor tala många skäl. I rent konstruktivt hänseende kunna vi skilja mellan murverk af olika ålder i den gamla ruinen; så se vi t. ex. nedre våningarna af tornet och de tvenne SW^a rummen utförda för det mesta af rund oarbetad rullsten med ganska stor del tegel

innurede, hvaremot till murarna häröfver som ock till den stora ringmuren och till mellanväggarna använts något bearbetad granit i kantiga block med en ringa del tegel innurede; vidare är den östra muren af ojemförligt sämre arbete än alla öfriga, så att dess utförande föga sammanfallit med byggnaden af det öfriga slottet, likasom äfven de flesta mellanväggarna ej sammanhånga med yttermurarna utan antagligen utförts sednare när någon eldsvåda härjat slottet och förstört de förut (troligen) af trä uppförda rummen kring borggården. Med hänsyn härtill kunna vi antaga tillvaron af en mindre borg på klippan under äldre tider uppförd till det mesta af trä. En sådan borg kan för nutidens vapen anses som ett lekverk, men icke dess mindre har trä som byggnadsmaterial vid befästnings-^skanterna haft sin tid och många af våra borgar torde haft de under gamla tider ofta använda hackelverken som grundstomme för sina sednare uppförda granitmurar. Ett sådant hackelverk användes när en plats under möjligaste korta tid skulle befästas, och utfördes sålunda att dubbla stockväggar upptimrades och förbundas starkt med hvarandra, hvarefter mellan rummet fylldes med jord, hvarigenom eldfarligheten af konstruktionen betydligt minskades och denna jordmassa dessutom gaf det hela tillräcklig stabilitet och seg motståndskraft mot murbräcken och andra forntida anfallsvapen. En sådan befästning måste naturligt nog hastigt förstöras genom röta i träverket och sålunda helt och hållet förfalla om ej hackelverket ersattes eller kringbyggdes med stenvurar.

Den gamla rimkröniken säger att Erik Väderhatt och Erik Segersäll redan under 9de seklet gjort eröfringar i länderna kring Finska viken och där anlagt "jordborgar", hvilka, utförda enligt ofvan nämnt metod, varit af lika så liten varaktighet som desse konungars välde i deras länder, detta är 3 första ^{gängen} befästade punkter omnämnas i vårt land.

Erik den Heliges tåg till Finland år 1156 ger kristendomen ur det svenska väldet fast fot i landets sydvästra del, men ännu är hedendomen på långt när ej död. Derom vitna förutom tavasternas och karelernas vilda härnadståg de påfliga bullor hvori Honorius III och Gregorius IX åren 1221 och 1229 förbjuda och fördöma den handel, tyske sjöfarande drifvit med hedningarna i Finland, hvarigenom desse kristenhetens fiender tillförts vapen eller material till sådana

i utbyte mot landets produkter, hufvudsakligen pelsverk. Att denna handel ej varit inskränkt till obetydande dimensioner kunna vi väl antaga, då hotelsen om kyrkans fruktade bann måste upprepas utan att det åsyftade resultatet nås.

Som en större handelsplats från denna tid nämnas utloppet af Kymmene elf då känd under namn af "Ankoper" floden eller "den stora handelsfloden", men att detta varit den enda punkten för beskrifvande af byteshandel är väl ej antagligt då Finlands sydkust erbjuder en hamnplats så godt som i hvarje vik. Då hela denna kust österom Hangö udd ännu efter Erik den Heliges tåg innehåft af hedniska tavaster, svenska kolonister och ostligast karelare, kan man antaga att äfven Raseborg varit en hamnplats för den handel, hvarom de påfliga bullorna tala. Och om äfven forvattnen kring Raseborg varit något tränga och hufvudhamnen för det vestra kustområdet sålunda måhända varit belägen vid Pojoviken, så har dock Raseborg kunnat vara en god utport vid det östra inloppet till nämnda vik, somutom denna numera uppgrundade farled i Öster endast har ett utlopp i söder genom det smala Hvitsands sundet. Det kundé visserligen anmärkas att ingen mera betydande flod eller å, som skulle underlättat samfärdseln utfaller vid Raseborg och just af denna orsak torde den egentliga hamnplatsen böra förläggas till botnet af Pojo viken; men Raseborg har närmare väg ut till hafs och är dock bättre skyddadt än den vidsträckta Pojovikens stränder. Vidare äger Raseborg en ^{viktig} ~~avgts~~ kommunikationsled uti den endast några kilometer norrut framstrykande Lojo Åsen, hvilken utan att genomskäras af något enda betydligare vattendrag fortsättes ända till hjertat af Tavastland.

För forntida kommunikationsförhållanden erbjuder naturligtvis vattendragen en god hjälp. En lugnt framflytande flod med tillräckligt djup ger oss tillfälle till både lätt och säker samfärdsel i hvardera riktningen, men då södra Finlands floder alla äro afbrutna af mer och mindre forsar och i vårt klimat användbara för samfärdsel endast under halfva året, måste vi antaga att vissa hufvudstråter voro antagna för färder till lands. Några anlagda vägar enligt vår tids fordringar förefunnes väl ej och enda medlet att fördas var här som annorstädes att uppsöka höjdsträckningarna eller deras sluttningar. En väg

sålunda dragen öfver höjder erbjöd först och främst lämpligare naturförhållanden, videt kärrmarker, ^{och} vattendrag som försvåra samfärdseln, undvikas och för det andra erbjöd en sådan väg under gamla oroliga tider, långt större säkerhet mot öfverfall då vidsträcktare utsigt öppnat sig från höjderna och ett oförmodadt anfall mindre varit att frukta än i en trång dalgång, der en lurande fiende lätt kunnat dölja sig. Från det inre landet till kusten bildar Lojo åsen en naturlig sådan samfärdslinie, så att de nämnda trakterna kring n.v. Ekenäs stad kunnat vara en hufvudplats för Tavasternas handel, isynnerhet som Lojo vattendragen underlättat kommunikationen under sommartid och denna hamn sålunda stått i liflig beröring med det inre landet och möjligen utgjort den "Tavasternas hamn" hvarom författare från 1400 och 1500-talet nämna i sammanhang med Birger Jarls tåg mot Tavasterna år 1244.

Krönikan säger att Jarlen med en betydlig flotta och mycket manskap seglat rakt till tavastländska kusten och bemäktigat sig Tavasternas hamn, och då den nämnda hamnen vid Raseborg och Pojo viken är den första öster om Hangö udd, vid hvilken sistnämnda gifnas det äldre svenska väldet torde upphört, är det naturligt att Jarlen riktade sitt anfall mot densamma och ej seglade vidare, lemnande en så vigtig punkt i sin rygg besett af fienden.

Från dessa hamnplatser, förutsett att han där landstigit, har Jarlen ej haft att välja någon annan väg än den ofvan antydda öfver Lojo åsen och hans fälttåg väl utrustat och med fältherretalang planlagt, har betydligt kunnat underlättas derigenom att krigsförnödenheter och proviant kunnat på mindre farkoster transporterats uppför Lojo vattendragen jemsides med den till lands tågande hären. Antaga vi att den nämnda vägen blifvit följd, så är det ju en möjlighet att spår af härnadståget ännu stå att finna i Lojo, Wih⁺is, Nurmi-järvi och andra soknar där den ifrågavarande åsen stryker fram. Vi få dock ej tänka oss att hvarje rastställe befästats så starkt att lemningar deraf trotsat århundraden, att broar utförts af större varaktighet, såsom t.ex. vid Romares och andra stora nationers krigståg, men tänkbart är i alla fall att några ringa lemningar kunde återstå af en med enkla medel banad väg. En enkel stensättning öfver en klyfta eller bergskrefva kan redan gifva oss någon led-

nig en stenkartning öfvanågot vättendrag likaså, och huru enkla dessa vitnesbörd än äro, kunna de dock gifva oss någon ledning vid utforskandet af den väg, den store Jarlen valt när han på sitt tåg mot hedendom och barbari, fört kristendomens, bildningens och den lagbundna ordningens förposten det stora steget framåt.

För mången turist, som annars offerar sin lediga tur på gamla kända stigar, kunde det vara en uppgift så god som mången annan, att under en fotvandring utmed denna ås på oanade vägar i präktiga barrskogstrakter söka konstatera den möjliga tillvaron af ofvannämnda fornlemningar. Äfven trakten omkring Raseborgs slott erbjuder ett rikt fält för forskningen. Genom gräfningen i kullen närmast slottet kunde anordningen af slottets ekonomiebyggnader utforskas, men ännu större intresse torde gräfningar i backslutningarna norr och nordost som slottsängerna erbjuda, där den af folksägnen kända staden Tuna varit belägen och där tydliga lemningar af regelbundna byggnadsgrunder kunna urskiljas och plogbillen ofta träffar murverk och brända trästycken, från förstörda byggnader. Största intresse borde dock möjliga graflynd erbjuda, då formen af kranerna samt vapen eller prydnader kunde gifva oss upplysningar om den folkstamm som i uräldsta tider bebott trakten.

Återvända vi till det egentliga slottet så finna vi det nu till någon del utgrävt samt restaurerad så tillvida att de gamla delvis fallfärdiga murarna genom fogstrykning med kalkcementbruk och delvis undermurning säkerstälts mot vidare förfall. Det till sitt botten utgrädda tornet har täckts med asfalttak, så att snö och regn ej mera intränga och på skynda förstörelsen af de invändigt ännu väl bibehållna murarna.

Dessa arbeten utfördes med allmänna medel under sommaren 1890, och i högsta grad önskligt vore, att Staten genom beviljandet af ytterligare anslag vilke fortsätta såväl utgräfnings som restaureringsarbetena, hvilka här såväl de förra som sednare, vore af behovet påkallade för att gifva oss en fullt klar kännedom om den åldriga borgen. Raseborgs slott består af en inre borg hvars yttermurar ännu höja sig till ansenlig höjd, samt af utanverk mot östra och södra sidorna, från hvilka håll borgen ej varit lika väl skyddad

genom naturförhållandena, som mot norr och vester, der ringmuren höjt sig från yttersta kanten af den 45 fot höga klippan och från hvilka sidor slottet måste anses ointagligt. Strax utanför södra utanverket har ån flutit fram och på öfriga sidor utmed klippan samt vid foten af utanverkens murar hafva vallgrafvar varit grädda under dentid, de omgifvande vatnen redan så uppgrundats och tillandningen fortskridit så långt att slottsklippan ej mera legat helt och hållet omfluten.

Sednare, när borgen med dess utanverk ej mera erbjudit tillräckligt utrymme, har kullen i öster från slottet blifvit införlifvad med det egentliga slottsområdet genom vallgrafvens utsträckning omkring densamma, så som lemmingarna af det vallgrafven omgifvande pålverket ännu avgifva. Att d öma af dessa halft förmultnade pårester hafva vallgrafvarna egt en bredd af ända till 11 - 12 meter och har den omgifvande jordmassan genom två och tredubbla pålväggar hindrats att rasa och igenfylla grafven, hvars inre rand dessutom skyddats af palissader eller möjligen af förut omnämnda hackelverk. Af denna yttre vallgraf ses, som nämnt ännu spår, hvaremot den inre vallgrafven mellan östra utanverket och kullen antagligen redan under gamla tider ansetts af mindre vikt och lemnades att förfalla, så att densamma endast genom en fördjupning i marken kunde skönjas, och densamma under renoveringsarbetena vid ruinen år 1890 blifvit vidare utfyllt för torrläggning af platsen.

Om vi antaga att slottet byggts under tvenne skilda perioder och sålunda under äldsta tider bestått af en mindre, helt omsluten borg, så har porten till densamma befunnit sig i SW^{stra} hörnet, där vi ännu i dag inträda när vi landvägen fördats till ruinen. Sedan slottet utvidgats och området inom den större vallgrafven fordrat en bekvämare kommunikation med den egentliga borgen har troligen en vindbrygga öfver den äldre vallgrafven byggts och den större porten på östra sidan anbragts; därför talar dess spetsbågsform; en form, som i öfriga hvalf ej iakttagits vid slottet och som tillhör ett sednare bygnadskede ään den i allmänhet använda rundbågen.

Träda vi så in genom den stora östra porten, förbi lemmingarna af portvaktens rum till höger i den tjocka muren och uppför den ganska starkt slutande portgången med lemmingar af det nedstörtade tunnvalfvvet deröfver, be-

finna vi oss på den gamle borggården.

Denne borggård begränsas i söder af den ännu väl bibehållna muren af riddaresalen, hvaremot de tre öfriga sidorna endast antydigt angifvas genom de nedrasade och af grus nästan fullständigt täckta lemningarna af de öfriga innanmurarna. Dessa jemte mellanväggarna, som åtskildt de kring borggården grupperade rummen, hafva, som tidigare nämnts ej varit murade i förband med yttre ringmuren och därtill af obetydlig tjocklek, hvarför deras förstöring är lätt förklarlig, isynnerhet som de mot borggården varit genombrutna af talrika fönster, hvilka af försvarsskäl ej kunnat anbringas mot slottets yttre sidor, samt af dörrar ledande ned till gårdsplanen och till balkongen eller gallerier af trä i de öfre våningarna. Sådana gallerier äro karakteristiska för medeltida borgar. Mot de inre gårdarna konstruerades dessa "höganloftsbroar" öppna, men mot yttre sidan dä galleriet äfven skulle tjena krigiska ändamål gjordes desamma alltid täckta för att gifva skydd åt de där uppställda bågskyttarna eller stenslungarena.

Wid Raseborgs slottsruin märkes ännu på många ställen hål efter de bjelkar, hvilka uppburit sådana gallerier, såväl omkring borggården som å slottets yttre murar, och är det äfven antagligt att det till stor del nedrasade tornet, där det i tiden höjt sig ansenligt öfver borgens tak och murar i öfrigt, varit afslutadt med en krans af sådana skyttegallerier.

Om det ändamål, rummen kring borggården tjenat, kunna vi nu ej göra oss full klarhet; endast uti det nordöstra hörnrummet tyder den väldiga bakugnen som ock en afloppsränna genom yttre muren på att slottskök eller bak- och bryggstuga varit här belägen.

Rummen mot slottets södra sida kunna vi deremot lätt i vår inbillning rekonstruera. I borggårdens sydvästra hörn leder en dörr in till en trappafsats därifrån vi öfver en räckta granitsteg kunna stiga ned till den äldre borgens förrum, hvilket under ädnnare tider genomportens ommurning till ett vanligt fönster förvandlats till ett källarerum, ännu outgräfvat, så att vi ej kunna närmare bestämma dess uppgift; dock tyda lemningar af trappor uppå att golfvet ligger djupt och att rummet möjligen varit indelt genom ett mellangolf i ett öfre och ett nedre.

Slottets största rum eller riddaresalen har i andra våningen upptagit hela ytan öfver dessa tvenne nämnda rum och skulle äfven under nutida förhållanden hafva uppfyllt alla fordringar på en rymlig och prägtigt utstyrd sal. Nu ser vi endast de nakna gråstensmurarna, de fyra rundbågsfönstren mot söder med sina djupa nischer, det femte fönstret mot vester i något större höjd, tydande på att mot denna kortvägg en läktare varit anbragt. Af salens dekorativa utstyrsel återstår naturligtvis intet. Vi kunna dock tänka oss salen täckt af ett trätak med synliga bjelken och med ornerade fyllningar mellan dessa; vidare höga bröstpanelningar af skulpterad trä kring väggarna, hvilka till öfre delen kläddes med väggbonader, enklare eller dyrbarare väfnader. Det enda för våra förhållanden stötande vid anordningen af denna storartade sal är den obekväma och smala trappa, som från det nedre sydvästra hörnrummets afsats, inom dess dörr, leder upp till riddaresalen och likaså de obetydliga dimensionerna af den dörr, som förenat såväl trappan som riddaresalen med de öfriga rummen i slottet.

Wid konstruktionen af trappor och dörrar tyckas de gamle byggmästarena mera tänkt på säkerheten vid öfverfall än på bekvämlighet och regel såväl i Raseberg som annorstädes har varit att trappa eller dörr bör ej hafva större bredd än att en dugtig knekt med sitt ^svärd eller sin lans kan hindra en fiende att framtränga, och vända vi oss sist till slottets torn i det sydöstra hörnet så finna vi äfven här alla åtgärder vidtagna för att göra detsamma så ointagligt som möjligt.

Detta torn eller slottets "kärna", som man i gamla tider kallade det, har varit borgens starkaste punkt. Det ligger, som nämnt, i borgens sydöstra hörn mot sjösidan, därifrån ett anfall vanligtvis var att förvänta och tillika skyddar det de södra och östra murarna, hvilka ej äro uppförda på klippbranten utan på jämförelsevis tillgänglig mark och sålunda vid en stormning kunnat behöfva ett stöd af det höga, välbefästade tornet.

Att största vigten vid utförandet fästes vid detta torn bevisar redan murarnas kolossala dimensioner, så mäta de nu kvarstående tvenne öfre våningarnas murar 4 och 4,5 metr i tjocklek samt den därunder befintliga käl-

larens ända till 5,5 meter, det är tre famnar enl. gammalt mått, men äfven vid tornmurarnas utförande har större omsorg blifvit använd än vid öfriga, så t.ex. inmurade man träbjelkar tvärs i murarna för att gifva mera bindning åt murverket medan kalkbruket ännu var färskt; dessa bjelkar rutnade snart bort och ihåligheter bildade sig, men under denna tid hade kalkbruket redan hunnit binda granitblocken fullständigt vid hvarandra så att muren i sig själf egde tillräcklig styrka. Vid tornmurarna har denna metod ej kommit till användning utan har man ungefär uti källarvåningens midt anbringat radielt utåtgående tegel kapphvalf af stor styrka för enahanda ändamål. Dessutom hafva de öfre tornrummen varit invändigt revitterade, mer klädda med tegelmur och öfverhvalfda med stjärnhvalf, så som ännu synliga hvalffötter vid murarna angifva. Endast en dörr i andra våningens höjd förbinder tornet med det öfriga slottet och hålet i muren efter portboomen som äfven den höga nischen där möjligen en mindre vindbrygga kunnat dragas upp visar oss "kärnan" vid Raseborgs slott, i likhet med många andra, utgjort en alldeles afskild befäst del för sig, där borgens försvarare under yttersta nöd, när såväl utanverk som det egentliga slottet sedan fallit i fiendens händer ännu kunde finna en säker tillflygtsort och därifrån ett framgångsrikt bekämpande af inkräktarna ännu var en möjlighet. Icke ens slottets tredje våning, där de hufvudsakligaste skottgluggarna i murarna befunnit sig, har stått i förbindelse med tornet utan har en ännu under det provisionala taket synlig gång i själfva tornmuren förbundet de södra och östra skyttegallerierna med hvarandra.

Tornets nedersta våning utgöres af den 25 fot djupa källaren utan någon annan ingång än den i hvalfvets hjesse befintliga öppningen, och torde denna håla tjenat som fängelse eller kanske äfven under belägringstider såsom förvaringsrum för proviant och krigsförnödenheter, då fångvården under olika förhållanden antagligen betydligt förenklats genom bilan och bödelssvärdet. Rummet öfver detta hemska fängelse utan fönster, endast med ett obetydligt draghål i muren strax under hvalfvets, har antagligen utgjort någon slags högvakt eller rum för slotts herrns livvakt, som härifrån kunnat bevaka trappan till de ofvanbelägna tornrummen. Detta rum är försedd med tvenne skottgluggar mot yttre

sidan samt de ofvanbelägna rummen med något större fönsteröppningar vettande inåt mot ganska rymliga fönstersmygar med murade bänkar på sidorna, utvisande att rummen använts som boningsrum.

Om anordningen af slottets rum i öfrigt är svårt att göra sig en klar bild likaså om utanverkens exakta form. Visserligen ger resten af en nedåtgående trappa här eller en hvalfrest eller en halft igenrasad dörr där oss en aning om rum, hvilka ännu ligga begrafna under grusmassorna, och mycket återstår ännu för forskaren i dessa ruiner.

De skatter, om hvilka folksäggen vet så mycket berätta, äro dock för länge ädån försvunna från slottet och hafva väl i tiden inskränkt sig till det byte Raseborgarene hemfört på sina som snabbseglare kända fartyg efter någon lycklig kupp till hafs eller lands.

Att slottet under sina sednaste tider varit torftigt försedt, knappast bebott, derom vitna de vid utgräfningarna gjorda fynder, hvilka inskränka sig till en karbinpipa, några pikpetsar och jernsverktyg af mer eller mindre obestämbar form, några splittrade stenkulor o.s.v. . Slottets sista öde var en hela byggnaden härjande vådeld, derom vitna rester af förbränt trävirke, hvilka förekomma öfveralt där de öfverliggande grusmassorna skyddande täckt dem, likaså visa nedsmälta tegelstycken de ställen, där elden härjat svårast och där en oerhörd hetta måste utvecklats. Huru och när denna eldsvåda uppstått veta vi dock ej, men sedan denna tid, i slutet af 1500-talet har borgen legat öde och den rika växtligheten har klätt ruinen och kullen i en praktfull skrud, mildrande det dystra intrycket af dessa öde murar, hvilka engång varit vitna till Bo Jonssons lysande ^{lif} ~~tid~~; hvilka under tre års tid skänkt en fristad åt Karl Knutson Bonde, sedan han andra gången förlorat sin krona; hvilken sett Bisp Hemming Gadd's hufvud falla och mångt annat stycke historia från längst förflutna dagar eller från sednare tider ej att förglömma.

Afskrift

Ecklesiastik-Expeditionen

i

Kejserliga Senaten

för

Finland

Till Öfverstyrelsen för allmänna

Byggnaderna

Helsingfors den 31. Oktober 1889

N:o 1749

På derom af Arkeologiska Kommissionen gjord framställning har Kejserliga Senaten den 21. Oktober 1886 anbefalt Öfverstyrelsen att, efter samråd med Kommissionen och på stället verkställd syn, låta genomlämplig arkitekt uppgöra och till Kejserliga Senaten inkomma med kostnadsförslag öfver Raseborgs slottsruins skyddande mot förfall jemte situationsplan och beskrifning öfver sagda ruiner, och har Öfverstyrelsen till fullgörande af berörda föreskrift jemte skrifvelse af den 16. Mars 1888 till Ecklesiastik Expeditionen insändt af arkitekten M. Schjeffbeck uppgjord beskrifning öfver Raseborgs slottsruin samt dess byggnadssätt och antagliga fordna utseende äfvensom kostnadsförslag till utgräfnings- och renoveringsarbeten uti ruinen jemte härtill hörande ritningar och situationsplan, kostnadsförslaget slutande å 17860 mark 60 penni.

Efter det Arkeologiska Kommissionen med underdånigt yttrande öfver berörda förslag inkommit, har Kejserliga Senaten, som i dag till slutlig åtgärd förehaft ärendet, funnit restaureringsåtgärderna hufvudsakligen böra afse ruinens skyddande för vidare förfall och tillgängliggörande för besökande, men deremot de för arkeologiskt ändamål afsedda utgräfningarna endast så till vida böra företagas, som sådant för förstnämnda syfte kan finnas nödvändigt, samt rödning och planering af ruinens närmaste omgifning inom den yttre vallgrafven böra inskränkas till undanskaffande af busksnår och andra för platsens besökande hinderliga föremål, hvarförutom Senaten ansett den föreslagna vaktstugan kunna undvaras. I anseende härtill och då nu ifrågavarande arbeten böra kunna ske för ett anslag af högst 10000 mark, har Kejserliga Senaten velat hafva Öfverstyrelsen anbefaldt att låta i samråd med Arkeologiska Kommissionen och under arkitekten Schjerfbeckes

inseende utföra nästnämnda arbeten; hvilket samt att för arbetet nödiga medel högst 10000 mark, på requisition och mot redovisning utbetalas ur allmänna medel i Nylands läns ränteri, Ecklesiastik Expeditionen får, enligt föreskrift, Öfverstyrelsen till kännedom och efterrättelse härigenom meddela, jemte det förberörda besrifning, kostnadsförslag och ritningar bifogas.

Z. Yrjö-Koskinen

J.A. Nordman

Afskriftens riktighet bestyrker: Helsingfors, å Öfverstyrelsen för allmänna byggnader, den 22 November 1889.

K.F. Aminoff

Kostnadsförslag öfver renoveringsarbeten uti Raseborgs slotts ruin

Utgräfningsarbeten

475 kub. fmmr	stenblandadt grus att utgräfvå från borgens inre samt bortforsla sam fyllning till sankå ställen i äldre vallgrafven samt deromkring, hvarvid dock brukadt mursten afskiljes för uppförande af stenbariaren vid stora vallgrafvens inre kant; per kub. fmm. à 8	3800:-	
199 kub. fmmr	utgräfnung likt föregående uti östra förborgen	à 7	1337:-
144 kub. fmmr	utgräfnungar likt föregående uti södra utanverken	à 7	1008:-
150 kub. fmmr	utgräfnungar vid murarnas yttersidor likt föregående	à 6	900:-
90 kub. fmmr	matjord att uppgräfvå från ställen som skola utfyllas med grus samt åter utbredas per kub. fmm. à 7	630:-	7675:-
195 kvadr. fmmr	öfre muryta att rensa från jord och växtlighet samt fogstryka med kalkbruk hvaruti något cement blifvit inblandadt; inberäknadt bruksberedning och handlangning	à 3	585:-
	Yttre muryta att ställvis fogstryka samt tvenne hörn att undermura med gråsten		300:-
200 tunnor	kalk	à 2	400:-
35 tunnor	cement	à 14	490:-
235 lass	mursand	à 0,60	141:-
39 kvadr. fmmr	mellantak tre våningar uti tornet beräknade att utföras med stock som vasar samt 2 ^{tum} plankor som golf utan fyllning	à 12	468:-
700 kvadr. fot	asfaltläggning på öfversta torn golfvet (för att skydda tornet från regn)	à 0,60	420:-
690 löp fot	jernstaket på murarna komplett med fastställning tillsammans 140	à 6	840:-

3 st. mindre trätrappor på murarna	à 20	60:-	
1 st. trätrappa för ingången vid södra porten		30:-	
1 st. stentrappa uti tornet att reparera och förses med stegar af befintlig gråsten		<u>75:-</u>	3809:-
För fällning af träd uti de delar af området der utgräfningen afses		100:-	
För arbetsredskap såsom skottkärra, jernstöran, spadar o.s.v.; för ställningar arbets skjul o.s.v. samt för arbetens hvilka ej kunnat förutås		<u>750:-</u>	850:-
50 kub. fmnr. stenmur att uppföra kring området vid vallgrafvens inre kant		500:-	
400 löp.fmnr. sämre rundstock till rost under muren, inberäknadt anskaffande af faschiner till de sankaste ställena, till hvilket ändamål äfven de från borgen borthuggna träden kunna användas	à 0,50	200:-	
450 löp.fmnr. sandgångar att anlägga omkring slottet uti parken kompletta	à 2	<u>900:-</u>	1600:-
<u>Waktstuga</u>			
12 kub. fmnr. grundgräfning	à 6	72:-	
8 kub. fmnr. grundmur och sockel att lägga af förut befintlig gammal sten kompletta	à 10	80:-	
¹²⁶ 600 löp. fmnr. 8" stock till golf och takvasar samt till bärare under golf och takstolar likt föregående	à 1,10	138:60	
600 löp. fmnr. 8" stock att upptimra till väggar, hvarvid stockens samt yttres sidan lemnas obilad komplett med material och arbete	à 1,10	660:-	
400 löp. fmnr. 11/4 x 7" bräder till trossbotten med läggning	à 0,18	72:-	
250 löp. fmnr. 2 x 6" plankor till golf samt till yttre och inre trappor komplett med material och arbete	à 0,85	212:50	

125 löp. fmnr. 5 x 5''spiror till takstolar; med hophuggning och läggning	à 75	93:75	
475 löp. fmnr. 11/4 x 6''bräder till underpanel för tak- pertor	à 0,17	80:75	
40 kvadr. fmnr. väggar att drifva från tvenne sidor à 150		63:-	
3,5 kub. fmnr. trossbottens fyllning	à 25	70:-	
1200 st. tegel att uppföra till eldstäder inberäknadt tegel, kalk, lera, sand samt arbete per 1000 à 120		144:-	
För hållplit luckor till spisel samt kamin		30:-	
7 st. fönsterluftor med karm, bågar, glas, beslag, foder- bräden, inpassning samt fernissning komplett med material och arbete	à 45	315:-	
22 st. vindsfönster med enkla bågar kompletta likt föregående	à 20	40:-	
1 st. yttre glasdörr mot verandan komplett	à 50	50:-	
1 st. yttre dörr med ruta ofvan komplett likt föregående	à 40	40:-	
2 st. inre enkla dörrar	à 25	50:-	
1 st. vindstrappa med lucka	à 15	15:-	
2 st. yttre trappor	à 10	20:-	
För verandastakett		20:-	
För enkla möbel af rötter och kvister till stugan		40:-	
För diverse oförutsedda utgifter samt mindre dekorerings		200:-	
För målning utvändigt med rödfärg		<u>30:-</u>	2906:60
För upprödning af parken samt de påfyllda ställesnas besåning med gräs			500:-
Qvartersmans arvode			<u>500:-</u>
			<u>17860:60</u>

Helsingfors 4 April 1887

M. Schjerfbeck

N:o 29

Öfverstyrelsen för Allmänna byggnaderna i Finland.

Till Arkitekten Magnus Schjerfbeck i Helsingfors

Helsingfors den 22 November 1889.

N:o 1503

Närslutande styrkt afskrift af Ecklesiastisk Expeditionens i Kejsrerliga Senaten skrifvelse till Öfverstyrelsen för den 31 sistlidne Oktober N 1749, angående remont å Raseborgs slottsrudin, en beskrifning och ett kostnadsförslag får Öfverstyrelsen tillika anmoda Arkitekten att ställande eder berörda skrifvelse till efterrättelse låta på lämpligaste sätt utan det beviljade anslagets 10000 mark öferskridande remontera Raseborgs slottsrudin och att omliqvid för arbetet i mon af behovet hos Öfverstyrelsen anmäla.

Seb. Gripenberg

R.F. Aminoff

Beskrifning öfver Raseborgs slottsruin samt dess byggnads-
sätt och antagliga fordna utseende.

Raseborgs slott är anlagdt på en berghympel af ungefär 40 fots
höjd öfver vattenytan och har dess plananordning blifvit beroende af
bergplateaus form isynnerhet mot norra och vestra sidorna, der klippans
stupar nästan lodrätt i djupet. Mot dessa sidor har man uppfört muren
tätt invid branten, så att planformen här blifvit fullständigt irregulier
hvaremot de östra och södra yttermurarna, stående på mera långsluttande
grund, blifvit dragna rätlinjigt uti en något spetsig vinkel mot hvar-
andra.

Uti detta murhörn, som ovilkorligen är borgens svagaste punkt
har man uppfört tornet för att från dess höjd kunna beherska terrängen
mot slottets tvenne lättast angripna sidor, hvilka dock ytterligare för-
svarats genom utanverk.

När borgen för mer än 500 år sedan anlades var klippan antagligen
helt och hållet omgifven af vatten. Men efterhand torrlade sig den grunda
viken så att en vallgraf måste anläggas och synes denna till en början
hafva varit dragen stått omkring slottets murar. Vid utvidgning af slottet
och sedan den närbelägna kullen blifvit bebyggd blef vallgrafven utsträckt
kring hela den lilla by eller stad, som att döma efter lemningar, tyckes
hafva uppstått här i skydd af slottet.

Slottets byggnadssätt kan hänföras till tvenne olika perioder. Den
äldre delen är utförd af okilad rundsten, ställvis undermurad med stora
välbrända tegel. På detta vis är tornet utfördt till hela sin nuvarande
höjd, men yttermurarna i den öfriga borgen endast till sin halfva höjd
och fortsatta med murverk af något nyare konstruktion, der stenblocken
redan äro bearbetade genom kilning, så att murytorna kunnat utföras
jemnare och med mindre fogar, hvarjemte mellankilningen ej utförts med

tegel utan med lösslagna gråstensflisor såsom numera är vanligt. Såsom en egendomlighet för det äldre byggnadssättet kan nämnas, att murarna på sina ställen ej stå direkte på berggrunden utan hvila på starka hvalfbågar af tegel; och har denna anordning troligen vidtagits för att lättare få fäste för murarna på ställen der berggrunden sluttar för starkt. Den egentliga anordningen härvid kan dock först vid fullständig utgräfning komma i dagen, då endast hvalfvens hjessor på sina ställen nu äro synliga.

Genom att iakttaga förekomsten af dessa tvenne olika slags murverk från olika tidsåldrar, kan man göra sig en ganska klar bild af borgens utseende före och efter deras tillbyggnad.

Den äldre borgen har bestått af en ringmur med den nuvarandes halfva höjd, af tvenne rum med gråstensväggar mot södra sidan, såsom synes i Pl. I, samt det i sydöstra hörnet uppförda tornet i tvenne våningar, antagligen med en källare derunder. De öfriga lokaliteterna uti borgen hafva antagligen varit uppförda af trä och förlagda mot ringmurens inre sidor, så att en öppen borggård bildats. Detta antagande styrkes äfven derutaf att de sedermera uppförda, men nu nedrasade inre murarna ej genom något egentligt murförband varit sammanbundna med ringmuren och tornet, hvarigenom desamma äfven varit mera utsatta för förstöring. Under denna tid har den östra förborgen antagligen ej förefunnits, då porten, som vetter åt detta håll, synes vara af nyare datum; och har tillträdet till borgens inre förmedlats endast genom den i sydvästra hörnet belägna mindre porten, hvilken helt och hållet är utförd efter det äldre byggnadssättet samt försedd med half-rundt öfverstycke. De framför denna sida af slottet utförda utanverken voro antagligen afsedda till landningplats för skeppen då vattnet på denna sida, der strömen strukit fram, haft det största djupet och kunna de sålunda anses vara af samma ålder som den tidigare uppförda borgen. Dessa utanverk äro nu helt och hållet inbäddade i grus så att endast här och der en murrest är synlig och är det därför svårt att afgöra om de endast bestått af vallar som i ritningen antydts eller om innanför dessa vallar ekonomiebyggnader af sten eller trä varit uppförda. Sålunda har denna

äldre borg varit en ganska anspråklös byggnad och det är knappast att antaga att densamma i detta skick blifvit utförd af den mäktige Bo Jonsson Grip utan torde den på ofvan beskrifvet sätt hafva förefunnits långt före Herr Bo Jonssons dagar och af honom endast blifvit påbyggd och utvidgat i den ganska stora skala, som dess senare utseende visar.

Med bibehållande af den gamla grundformen i plan, tillbyggdes tvenne våningar: en 2^{dra} huvudvåning samt en 3^{dje} vindsvåning, såsom i Pl. II uppritats, delvis efter uppmätningar af ännu upprätt stående murmassor (utförda i svart), delvis rekonstruerade med ledning af befintliga lemningar af grundvalar o.s.v. (utförda i grått). Rummen uti den gamla bottenvåningen hafva antagligen numera användts mera såsom ekonomierum och den nybyggda 2^{dra} våningen har tjent till bostad för borgherren och hans följe, hvar emot den 3^{dje} våningen tyckes varit afsedd för slottets milis, då densamma haft endast ringa höjd i förhållande till de öfriga och hafva dess murar, att döma efter de få återstående resterna, varit försedda ganska tätt plaserade skottgluggar, såväl större för falkonetter som mindre för handgevär och vallbyssor. Denna vånings yttermurar hafva endast haft halfva tjockleken af de underligganden eller 6 fot, så att en omkring 6 fots murafsats bildats vid deras inre sida, erbjudande godt stöd för de tyngre skyttepjeserna. Rumindelningen har här varit svår att bestämma då inga inremurar kvarstå utan har densamma blifvit upprättad med ledning af de nedre våningarnas muranordning.

Af tornet återstår numera, såsom nämnts, endast den del som är utförd efter det äldre byggnadssättet och huru många våningar som vid slottets förstöring blifvit nedskjutna är numera svårt att bestämma, men synes det antagligt, att densamma ej haft alltför stor höjd emedan de nedrasade grusmassorna vid dess fot ej äro i förhållande så mycket större än vid öfriga murar, och vidare har tornet ej haft till uppgift att skydda mera än tvenne af slottets sidor då de båda andra genom den brant stupande klippan gjorts så godt som ointagliga. Vid tornets konstruktion kan man antaga att träkonstruktioner kommit till användning vid mellangolfven

uti de öfre våningarna, hvaremot den nedersta och antagligen äfven källaren varit hvälfda. Äfven de yttre skyttegallerierna vid tornets krön, hvilka sällan saknas på ett medeltida slottstorn, kunde svårligen hafva varit utgörda af ett så svårarbetat material som vår granit, utan synes äfven här trä hafva blifvit användt, så mycket antagligare, som enl. Viollet le Duc, samma konstruktionssätt blifvit begagnadt för liknande byggnader uti land, der man haft god tillgång på lättarbetad sandsten men deremot ondt om godt trävirke. Att liknande skyttegallerier af trä varit anbragta på borgens ringmur mot norr och vester är utom allt tvifvel, då talrika hål efter bärbjelkar, dragna tvärs igenom murarna, förekomma, och tillika trappor, anbragta uti säreget konstruerade fönstersmygar, utvisa hvar utgångarna till dessa gallerier varit placerade. Utom med dessa utgångar hafva såväl de äldre som nyare yttermurarne varit genombrutna endast genom ett fåtal fönsteröppningar, alla af obetydliga dimensioner och de flesta konstruerade som skottgluggar för gröfre eller lättare skytte. Härifrån gör dock den södra yttermuren ett undantag med sina i andra våningen på jemna afstånd anbragta fyra stycken större rundbågsfönster, hvilka insläppt dagsljuset till slottets största och bäst belägna sal, hvilken antagligen användt som tron eller riddarsal. Detta antagande styrkes ej allenast derigenom att rummet varit det största och bäst upplysta, utan äfven derigenom att en läktare varit anbragt vid dess vestra kortvägg, der en fönsteröppning i halfvåningshöjd finnes, till hvilken man i annat fall ej kunnat nå; och kan en igenrasad trappuppgång till denna läktare äfven skönjas uti en fönsternisch. De öfriga rummen uti 2^{dra} eller hufvudvåningen hafva fått sin egentliga upplysning genom fönster vettande mot borggården; och har inredningen antagligen på medeltids vis utförts sålunda att de egentliga väggytorna behängts med väfnader hvaremot taken, friser och bröstvärns panelningar varit utförda i rikare eller enklare träarbete, hvartill man kan döma derutaf att murarna, der de ännu äro väl bibehållna, ej visa spår af egentliga rappning utan endast varit omsorgsfullt fogstrukna med kalkbruk.

Hvar eldstäderna varit plaserade är svårt att afgöra då intet spår af desamma förefinnes, men troligen hafva de endast stått på vaslagen och störtat ned med dem vid förstöringen, och deras rökrör hafva väl varit dragna genom de likaledes nedrasade mellanväggarna. Blott uti i grus nu inbäddade bottenvåningen torde man vid gräfning kunna påträffa rester af spislar. Samma är förhållandet med trapporna hvilka förmedlat samfärdseln mellan de olika våningarna. I tornet der trappan varit utförd af sten, delvis i spiralform, kan ~~man~~ den ännu skönjas, men öfriga trappor hafva alla varit utförda af trä och endast på ett ställe, der hufvudtrappan visats i Pl. I och II, finns hål efter bärbjelkar i en trappa af trä, hvaremot den andra mindre trappan endast efter fritt antagande blifvit visad i den östra delen af byggnadskomplexen. Den uti borggårdens nordöstra hörn befintliga indragningen af muren kan antingen, såsom vid uppgörandet af ritningarna antagits, varit afsedd för ett uppforderingsverk för krigsmaterial eller ock har uti detta hörn en brunn varit inspränd i klippan, och skulle i så fall en utgräfning erbjuda mycket af intresse, om en sådan djupborrning från forna tider kunde bringas i dagen. Vid ofvan beskrifna utvidgning af den egentliga borgen har äfven den större östra porten blifvit öppnad och tyder derpå dess i förgotisk spetsbågsform utförda öfvervälfning. Vid samma tillfälle har den gamla södra porten något förminskats derigenom att trappsteg anbragts uti densamma, så att den numera endast tjenat som utfallsport mot de södra utanverken. Mot östra sidan af borgens ringmur har en förborg blifvit tillbyggd hufvudsakligen afsedd för ekonomiebyggnader, hvilka antagligen haft endast ringa höjd för att ej komma i skottlinien från huvudborgens lägre belägna skottgluggar. Rätt framför stora östra porten är uti denna förborg ett litet fordom hvälft rum beläget, hvilket ännu af aälmogen benämnes 'fångkättan' och öfver dess hvalf har vägen till slottet ledt, antagligen öfver en med vindbrygga försedd pålbro från den närbelägna kullen med sin by. Antingen vid denna ombyggnad af slottet eller ock senare har vallgrafven utsträckts kring hela byns område och en ytterligare vindbrygge

bro, hvaraf lemningar ännu synas, blifvit utförd nära det ställe der vallgrafven mynnar ut i strömmen. Den nyutförda vallgrafven tyckes på sina ställen hafva blifvit tillökt i bredd från 40 ända till 60 fot och förefinnas på dessa ställen flerdubbla pålradar bredvid hvarandra; äfven vid dess ~~nedre~~ⁿ förbindningspunkt med strömmen^m har en egendomlig konstruktion blifvit använd i det att en af pålverk utförd dam i en båge byggts ut emot strömmen för att tvinga vattnet denna väg in i vallgrafven.

I enlighet med ofvan uppräknade iakttagelser på stället samt efter mätningar af ruinen och affattning af trakten deromkring hafva närslutna ritningar blifvit uppgjorda, och utvisa ritningarna N^{ris} VI - X slottet uti dess nuvarande skick med angifvande af de arbeten, som uti kostnadsförslaget äro upptagna att utföras, sålunda att de med rödt markerade jord och grusmassorna borde utgräfvast; jernstaket, visadt i blått, anbringas på murarna samt diverse trappor och gångbroar anordnas der så erfordras och på andra ställen repareras der sådana förefinnas eller möjligen vid gräfning komma i dagen. Ritningarna N^{ris} I - V åter visa slottet sådant det antagligen var utfördt förrän det för omkring trehundra år sedan blef belägradt och sönderskjutet af danskarna, från hvilken tid detsamma legat öde, utan att påverkas af sednare tiders smakrätningar eller längre drifna arbets skicklighet, och således gifves en direkt inblick uti det femtonde århundradets byggnadskonst hos oss.

Helsingfors den 15 april 1887

M. Schjerfbeck